

دستر خاكستري ۲۳

پاسخ سريع
شهریورماه ۱۴۰۴

مزایادات و مناقصات

پاسخ به سوال مطرح شده از سوی معاونت تنظیم مقررات مرکز ملی فضای مجازی

مزایات و مناقصات

دفتر خاکستری (Quick Answer) شماره بیست و سوم

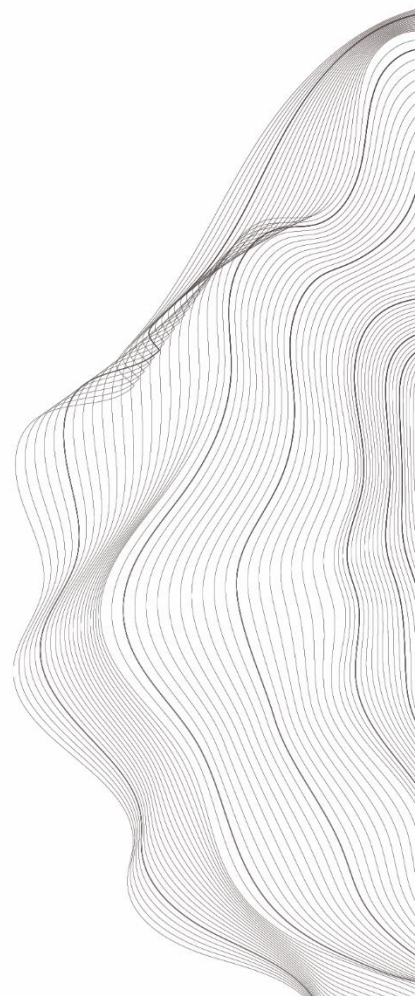
میزپژوهشی اقتصاد دیجیتال

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پژوهشگاه فضای مجازی است و استفاده از آن تنها با ذکر منبع مجاز است. همچنین محتوای منتشرشده در این گزارش بیانگر دیدگاه رسمی مرکز ملی فضای مجازی نیست.

نشانی: تهران، سعادت آباد، خیابان علامه شمالی، کوچه هجدهم غربی، پلاک ۱۷

تلفن: ۰۲۱-۲۲۰۷۳۰۳۱

کد پستی: ۱۹۹۷۹۸۷۶۲۹

۱. در میان کشورهای جهان چه الگوهایی از مناقصات و مزایادات دولتی وجود دارد (با ذکر مثال از کشورها برای هر الگو)؟ فرایندها، ساختارها و ابزارهای مورد استفاده در هر الگو به چه نحو است؟ بررسی کنید کدام الگو برای کشور مناسب‌تر است.

الف) یک سری الگوها و اصولی در زمینه مزایده و مناقصه وجود دارند که تقریباً در تمامی نظام‌های دولتی، صرف نظر از توسعه یافتگی یا در حال توسعه بودن آن کشور، تکرار می‌شوند. این الگوها همراه با نمونه‌هایی از کشورهای مختلف در زیر لیست شده‌اند.

۱. پرتال‌های کارپردازی متمرکز

بیشتر دولت‌ها از یک پرتال آنلاین واحد برای انتشار تمامی فرصت‌های تدارکات، اسناد مناقصه، توضیحات تکمیلی و اطلاعیه‌های اعطای قرارداد استفاده می‌کنند. این متمرکزسازی موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌شود و به تأمین‌کنندگان امکان می‌دهد که تمامی مزایادات و مناقصات آینده را در یک مکان مشاهده کنند، به جای آنکه هر سازمانی را جداگانه دنبال کنند. نمونه‌هایی از این پرتال‌ها عبارتند از: SAM.gov (ایالات متحده)، [Find a Tender](#)

(بریتانیا)، CCGP (چین)، GeM (هند) و zakupki.gov.ru (روسیه). این پرتال‌ها معمولاً خدماتی مانند ابزارهای جست‌وجو، فیلترها و اعلان‌های خودکار ارائه می‌دهند و فرایند شناسایی فرصت‌های مرتبط را برای کسب‌وکارها ساده‌تر می‌کنند.

۲. فرایندهای مبتنی بر آستانه

تقریباً در همه جا قوانین مزایده، آستانه‌هایی را تعیین می‌کنند که نحوه انجام خریدها را مشخص می‌سازد. قراردادهای کم‌ارزش می‌توانند از طریق روش‌های ساده شده (خرید مستقیم یا درخواست استعلام قیمت) اعطا شوند، در حالی که قراردادهای با ارزش بالاتر باید از طریق رویه‌های رقابتی و علنی انجام گیرند. هدف این است که میان‌کارایی (پرهیز از اتلاف وقت برای خریدهای کوچک) و انصاف و شفافیت (تضمین رقابت در هزینه‌های عمومی بزرگ‌تر) تعادل ایجاد شود. این ساختار پلکانی همچنین به دولت‌ها اجازه می‌دهد در شرایط اضطراری منابع را سریع‌تر تخصیص دهند، در حالی که برای قراردادهای عمده رقابت همچنان حفظ می‌شود.

۳. رقابت به عنوان قاعده اصلی

در تمامی نظام‌ها، فرایند رقابتی و باز به عنوان «استاندارد طلایی» شناخته می‌شود. صرف نظر از اینکه نام آن «فرایند باز»، «مناقصه عمومی» یا «مزایده بین‌المللی» باشد، اصل یکسان است: الزامات به طور علنی منتشر می‌شوند، تمامی تأمین‌کنندگان واجد شرایط امکان ارائه پیشنهاد دارند و ارزیابی بر اساس معیارهای از پیش تعیین شده انجام می‌گیرد. حتی زمانی که استثناهایی وجود داشته باشد (مانند اعطای مستقیم به دلایل امنیت ملی یا در شرایط وجود تنها یک تأمین‌کننده)، معمولاً باید توجیه و مستندسازی شوند. این قاعده موجب تضمین شفافیت، رفتار عادلانه با پیشنهاددهندگان و بهترین استفاده از منابع عمومی می‌شود.

۴. استفاده از مزایده‌های الکترونیک / مزایده‌های معکوس (مناقصه)

هنگامی که کالاها یا خدمات استاندارد شده‌اند و قیمت عامل اصلی به شمار می‌آید، دولت‌ها غالباً از مزایده‌های الکترونیک استفاده می‌کنند (جایی که پیشنهاددهندگان به صورت برخط و در زمان واقعی بر سر کاهش قیمت رقابت می‌کنند). این روش معمولاً برای کالاهای عمومی، تجهیزات سخت‌افزاری فناوری اطلاعات یا لوازم اداری به کار می‌رود. نمونه‌هایی از این الگورا می‌توان در ایالات متحده (FAR/۱۷)، ابزارهای خدمات بازرگانی دولت بریتانیا، GeM در هند، pregão eletrônico در برزیل و پلتفرم‌های مزایده الکترونیک روسیه مشاهده کرد. جذابیت این شیوه در شفافیت و صرفه‌جویی هزینه است، هرچند برای پروژه‌های پیچیده یا با محوریت کیفیت، مناسب نیست.

۵. اولویت‌دهی به صنایع داخلی و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (SME)

تقریباً تمامی کشورها سیاست‌هایی را برای حمایت از صنایع داخلی یا کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مبحث تدارکات عمومی لحاظ می‌کنند. این سیاست‌ها می‌توانند شامل سهمیه‌های اجباری (مانند برنامه‌های کسب‌وکارهای کوچک در ایالات متحده)، حاشیه‌های ترجیحی^۱ (مانند PPP-MII در هند یا B-BBEE در آفریقای جنوبی) یا رویه‌های ساده‌تر برای کاهش موانع (مانند قوانین سازگار با SME در بریتانیا) باشند. اصل بنیادین این است که تدارکات عمومی تنها به ارزش اقتصادی محدود نمی‌شود، بلکه ابزاری سیاستی برای توسعه اقتصاد محلی، تقویت نوآوری و استحکام زنجیره‌های تأمین نیز محسوب می‌شود.

1. preference margins

۶. شفافیت در سراسر چرخه تدارکات

شفافیت یک موضوع فراگیر و جهانی است که با الزام انتشار اطلاعاتیه‌ها، معیارها و نتایج اعطای قراردادها اجرا می‌شود. بسیاری از نظام‌ها اکنون انتشار اطلاعاتیه در مراحل مختلف (برنامه ریزی، مناقصه، ارزیابی، اعطا و تغییرات قرارداد) را الزامی کرده‌اند. این امر به نهادهای نظارتی، عموم مردم و پیشنهاد دهندگان ناموفق اجازه می‌دهد که صحت و انصاف فرایندها را بررسی کنند. شفافیت همچنین خطر فساد را کاهش داده و پاسخگویی در هزینه‌کرد منابع عمومی را بهبود می‌بخشد و آن را به یکی از حیاتی‌ترین ویژگی‌های مشترک میان حوزه‌های قضایی مختلف تبدیل می‌کند.

۷. ارزیابی کیفی اولیه

تأمین کنندگان باید ابتدا از ظرفی، پایداری، داشتن شرایط مورد نیاز، مورد بررسی و تایید قرار گیرند و سپس اجازه ورود به مزایده و مناقصه داشته باشند.

ب) در ادامه به بررسی رویه‌ها، ساختارها و ابزارهای مورد استفاده در چند کشور خواهیم پرداخت:

۱. آمریکا

رویه‌ها:

- تحت مقررات فدرال مالکیت (FAR بخش فرعی ۸, ۱۷) اداره می‌شود. مزایده‌های معکوس معمولاً برای کالاها و خدمات استاندارد استفاده می‌شوند.
- سازمان‌ها بسته به پیچیدگی، میان مناقصه مهر و موم شده، درخواست پیشنهادات مذاکره‌ای (RFP) یا مزایده معکوس انتخاب می‌کنند.

ساختارها:

- مزایده‌های معکوس اغلب گام دوم پس از پیش‌صلاحیت هستند (تأمین‌کنندگان از پیش بررسی و تأیید می‌شوند).
- رقابت قیمتی به صورت برخط و در زمان واقعی انجام می‌گیرد، در حالی که معیارهای انطباق و کیفیت پیش‌تر بررسی می‌شوند.

ابزارها:

- فرصت‌ها در SAM.gov منتشر می‌شوند، اما مزایده‌های معکوس معمولاً از طریق Unison Marketplace (که قبلاً FedBid بود) یا سایر پلتفرم‌های مزایده مورد تأیید سازمان‌ها برگزار می‌شوند.
- مزایده‌ها برای مقاصد نظارتی و حسابرسی ثبت و پایش می‌شوند.

۲. بریتانیا

رویه‌ها:

- تحت مقررات قراردادهای عمومی و اکنون قانون تامین و خرید^۱ ۲۰۲۳ پوشش داده می‌شوند.
- مزایده‌های الکترونیک معمولاً پس از ارزیابی اولیه اعمال می‌شوند، به این معنا که پیشنهاددهندگان ابتدا باید معیارهای کیفی و فنی را برآورده کنند.

1. Procurement Act

ساختارها:

- رایج در توافق نامه های چارچوبی و سامانه های خرید پویا، به ویژه برای تجهیزات فناوری اطلاعات، اقلام مصرفی و خدمات ساده.

ابزارها:

- سامانه های خرید الکترونیک خدمات بازرگانی دولتی (CCS) و پلتفرم های مزایده الکترونیک شخص ثالث که با Find a Tender یکپارچه شده اند.
- مزایده ها می توانند چند مرحله ای یا پویا باشند و پیشنهاد دهندگان به صورت لحظه ای بازخورد رتبه بندی دریافت می کنند.

۳. چین

رویه ها:

- مزایده ها و مناقصات تحت قانون مناقصه و مزایده (برای پروژه ها) و قانون خرید دولتی (برای کالاها و خدمات) قرار دارند.
- مزایده های معکوس در مناقصات الکترونیک متمرکز برای کالاهای استاندارد استفاده می شوند.

ساختارها:

- مناقصات اغلب شامل نظام دو پاکتی هستند: ابتدا فنی، سپس قیمت. در صورتی که معیارها رعایت شوند، مزایده معکوس یا جلسه مزایده برای تعیین پایین ترین قیمت قابل قبول برگزار می شود.

ابزارها:

- شبکه خرید دولتی چین (CCGP) برای فرصت‌ها؛
- پلتفرم‌های الکترونیک استانی میزبان فاز اصلی مزایده هستند.

۴. روسیه

رویه‌ها:

- تحت قانون فدرال FZ-۴۴ برای خریدهای دولتی اداره می‌شوند.
- مزایده‌های الکترونیک برای بسیاری از دسته‌های کالاها، پروژه‌ها و خدمات الزامی هستند.

ساختارها:

- مزایده‌ها کاملاً الکترونیکی هستند؛ تأمین‌کنندگان باید در سامانه اطلاعاتی واحد از پیش ثبت نام کنند.
- معیارها: ابتدا تأمین‌کنندگان از نظر انطباق بررسی می‌شوند، سپس رقابت قیمتی به‌طور خودکار انجام می‌شود.

ابزارها:

- Zakupki.gov.ru پرتال رسمی دولت روسیه است، اما مزایده‌ها در پلتفرم‌های الکترونیک معتبر (مانند RTS-Tender ، Sberbank-AST) برگزار می‌شوند.
- این پلتفرم‌ها شفافیت و الگوریتم‌های استاندارد مزایده را تضمین می‌کنند.

۵. هند

رویه‌ها:

- بازار الکترونیک دولتی (GeM) مناقصات الکترونیک و مزایده‌های معکوس را برای طیف وسیعی از دسته‌ها الزامی کرده است.
- مزایده‌های معکوس به ویژه برای فناوری اطلاعات، لوازم اداری و کالاهای پرمصرف رایج هستند.

ساختارها:

- فرایند استاندارد: ثبت نام تأمین کنندگان، بارگذاری پیشنهادها، ارزیابی معیارهای فنی توسط سامانه، تأمین کنندگان واجد شرایط وارد مزایده معکوس می‌شوند.
- خرید تجمیعی اغلب برای یکپارچه سازی سفارش‌ها استفاده می‌شود.

ابزارها:

پرتال GeM پلتفرم واحد است؛ این سامانه مناقصه‌های الکترونیک، مزایده‌های معکوس و مدیریت قرارداد را خودکارسازی می‌کند.

در جدول زیر نیز به مقایسه اجتماعی برخی از کشورهای پرداخته ایم:

کشور	قوانین / مقررات	ساختار / فرآیند	ابزارها / پورتال ها	موارد معمول استفاده
آمریکا	مقررات خرید فدرال (FAR Subpart ۱۷,۸)	پیش صلاحیت تأمین کنندگان ← حراج معکوس برای قیمت ← انتخاب پایین ترین قیمت از بین پیشنهادات معتبر	SAM.go (اعلان ها) و Unison Marketplace (مزایده معکوس)	کالاهای مصرفی، خدمات استاندارد، تجهیزات اداری
بریتانیا	قانون خرید عمومی ۲۰۲۳: مقررات قراردادهای عمومی	پیش صلاحیت (فنی) / (کیفی) ← حراج الکترونیکی ← انتخاب پایین ترین پیشنهاد معتبر	سامانه های الکترونیکی خدمات تاج و پرتال a Find Tender همراه با پلتفرم های حراج الکترونیکی	تجهیزات IT، ملزومات مصرفی، خدمات ساده؛ قراردادهای چهارچوب و سیستم های خرید پویا (DPS)
چین	قانون مناقصه و مزایده (ساخت و ساز)، قانون خرید دولتی (کالا / خدمات)	سیستم دوپاکتی (ابتدائی، سپس قیمت) ← حراج معکوس در صورت احراز شرایط	پرتال خرید دولتی چین (CCGP)، پلتفرم های مناقصه الکترونیکی استانی	کالاهای استاندارد، تجهیزات اداری، خدمات معمول
روسیه	قانون فدرال ۴۴-FZ (خریدهای دولتی و شهرداری)	ثبت نام و بررسی صلاحیت ← حراج کاملاً الکترونیکی	Zakupki.gov.ru + پلتفرم های الکترونیکی معتبر (Sberbank-AST, RTS-Tender)	کالاها و خدمات استاندارد، پروژه های دارای مشخصات واضح

		← انتخاب براساس قیمت		
محصولات IT، ملزومات اداری، کالاهای مصرفی معمول، خریدهای تجمعی	پرتال GeM (یک پلتفرم یکپارچه)	ثبت نام تأمین کننده ← بارگذاری پیشنهاد ← ارزیابی صلاحیت توسط سیستم ← حراج معکوس برای تأمین کنندگان واجد شرایط	پرتال بازار الکترونیکی دولت (GeM)	هند
کالاها و خدمات استاندارد، خریدهای تکراری، کالاهای مصرفی	ComprasNet (Compras.gov.br)	ارسال پیشنهاد اولیه ← حراج زنده ← انتخاب پایین ترین قیمت معتبر	قانون خرید ۲۰۲۱/۱۴،۱۳۳ pregão) (eletrônico	برزیل
کالاها و خدمات معمول؛ حراج معکوس آزمایشی برای اقلام استاندارد	پرتال eTender؛ پلتفرم های الکترونیکی وزارتخانه ای / استانی	پیش صلاحیت ← رقابت قیمتی (گاهی همراه با امتیازدهی اقتصادی- اجتماعی) ← انتخاب	پرتال ملی eTender	آفریقای جنوبی

۲. در کشورهای مترقی در حوزه حکمرانی هوشمند، مدل‌های مشارکت سکوه‌ای دیجیتال بخش خصوصی در مدیریت یا اجرای مناقصات و مزایدات چیست؟ دولت‌ها چگونه می‌توانند از پلتفرم‌های بخش خصوصی برای اصلاح فرایندهای برگزاری مناقصه و مزایده بهره‌مند شوند؟

در کشورهای پیشرفته، دولت‌ها به دنبال رسیدن به یک تعادل میان کنترل و حاکمیت از یک سو و بهره‌گیری از ظرفیت دیجیتال بخش خصوصی از سوی دیگر هستند. بدین صورت که معمولاً انتشار و انطباق مزایدات در کنترل دولت است اما اجرای مزایده‌ها، ابزارهای مناقصه الکترونیک و مدیریت تأمین‌کنندگان اغلب توسط بخش خصوصی ارائه یا به طور مشترک توسط دولت و بخش خصوصی مدیریت می‌شوند. مدل‌های ترکیبی نیز در برخی کشورها رایج‌اند؛ دولت قوانین را تعیین می‌کند، پلتفرم‌ها را تأیید می‌نماید و تضمین می‌کند که داده‌ها به پرتال رسمی مزایدات و مناقصات دولت بازگردند. در ادامه به بررسی جزئی‌ترین سازوکارها خواهیم پرداخت:

۱. پلتفرم‌های دولتی همیشه هسته اصلی هستند

در بیشتر کشورهای پیشرفته، انتشار رسمی مناقصات و قراردادهای اعطاشده همیشه متمرکز است و توسط دولت اداره می‌شود.

- آمریکا: SAM.gov به طور کامل فدرال بوده و توسط اداره خدمات عمومی (GSA) اداره می‌شود.
- بریتانیا: سرویس (Find a Tender (FTS توسط دفتر کابینه اداره می‌شود.
- اتحادیه اروپا: TED (Tenders Electronic Daily) توسط دفتر اطلاع‌رسانی اتحادیه اروپا مدیریت می‌شود.
- روسیه و چین: پرتال‌های ملی (CCGP, zakupki.gov.ru) توسط دولت اداره می‌شوند.

دلیل این امر آن است که اطلاع‌رسانی باید برابر با شفافیت و پاسخگویی باشد. دولت‌ها از نظر حقوقی باید اطمینان یابند که فرصت‌ها در یک سامانه رسمی و حاکمیتی منتشر شوند تا در آینده قابلیت حسابرسی داشته باشد.

۲. پلتفرم‌های بخش خصوصی برای اجرای مزایده‌ها

در حالی که انتشار و تبعیت قانونی در دست دولت باقی می‌ماند، اجرای مزایده‌ها و مدیریت مناقصه می‌تواند به پلتفرم‌های بخش خصوصی واگذار شود.

- آمریکا: بسیاری از سازمان‌ها مزایده‌های معکوس را در Unison Marketplace (که قبلاً FedBid بود) اجرا می‌کنند؛ پلتفرمی خصوصی که در فرایند خرید فدرال ادغام شده است. این سامانه فرایند پیشنهاددهی، رتبه‌بندی و پایش را مدیریت می‌کند، در حالی که SAM.gov همچنان سامانه رسمی انتشار باقی می‌ماند.
- بریتانیا: خدمات بازرگانی دولتی اغلب از تأمین‌کنندگان نرم‌افزار مزایده الکترونیک دارای مجوز (Atamis, Jaggaer, BravoSolution و غیره) برای برگزاری مزایده‌های زنده

استفاده می‌کند. دولت بریتانیا، قوانین را مشخص می‌سازد، اما موتور دیجیتال می‌تواند برون‌سپاری شود.

- برزیل: سامانه ComprasNet توسط دولت اداره می‌شود، اما شرکت‌های فناوری خصوصی مازول‌ها را توسعه داده و پشتیبانی می‌کنند. در برخی موارد، ارائه‌دهندگان مزایده مورد تأیید، سامانه‌های خود را برای استفاده در «پره‌گائو الکترونیکو» ارائه می‌دهند.

۳. مدل‌های ترکیبی یا مشارکتی

برخی دولت‌ها چندین پلتفرم خصوصی را برای میزبانی مزایده‌ها تأیید می‌کنند، در حالی که پرتال رسمی همچنان نقش ورودی اصلی را دارد.

- روسیه: Zakupki.gov.ru درگاه اصلی است، اما مزایده‌ها در پلتفرم‌های خصوصی معتبر مانند RTS-Tender و Sberbank-AST اجرا می‌شوند. این پلتفرم‌ها دارای مجوز، تحت نظارت و موظف به پیروی از الگوریتم‌های مورد تأیید دولت هستند.
- اعضای اتحادیه اروپا: بسیاری از کشورها (مانند ایتالیا و فرانسه) به وزارتخانه‌ها اجازه می‌دهند از سامانه‌های خرید الکترونیک خصوصی دارای گواهینامه استفاده کنند که داده‌ها را به اطلاعیه‌های TED در سطح اتحادیه اروپا باز می‌گردانند.

مطالب بالا جهت مقایسه بهتر به تفکیک کشور در جدول صفحه بعد آورده شده‌اند:

کشور	وظایف منحصرأدولتی	نقش پلتفرم‌های خصوصی	نمونه پلتفرم‌ها
آمریکا	انتشار رسمی از طریق SAM.gov، داده‌های انطباق، اعلان‌های برنده شدن قرارداد.	اجرای حراج معکوس و فرآیندهای پیشنهادی اغلب به پلتفرم‌های خصوصی سپرده می‌شود؛ آژانس‌ها از ابزارهای خصوصی برای مزایده‌زنده استفاده می‌کنند.	Unison Marketplace (FedBid) و سایر ابزارهای حراج مورد تأیید دولت.
بریتانیا	انتشار از طریق Find a Tender (FTS)، نظارت و گزارش انطباق.	نرم افزار حراج اغلب از شرکت‌های خصوصی خریداری می‌شود؛ سرویس تجاری دولت (CCS) این ابزارها را برای قراردادهای چهارچوب و سیستم‌های خرید پویا یکپارچه می‌کند.	BravoSolution، Atamis..Jaggaer
اتحادیه اروپا	انتشار از طریق TED (Tenders Electronic Daily) الزامی و رسمی است.	بسیاری از کشورهای عضو سامانه‌های خصوصی تأیید شده استفاده می‌کنند که داده‌ها را به TED ارسال می‌کنند.	Mercell (کشورهای شمال اروپا)، MePA (ایتالیا)، Chorus Pro (فرانسه)
چین	پرتال ملی CCGP مسئول انتشار رسمی، اعلان نتایج و نظارت بر سیاست‌ها است.	پلتفرم‌های استانی یا بخشی برای حراج الکترونیکی اغلب توسط شرکت‌های فناوری خصوصی ساخته یا اجرا می‌شوند اما باید از قوانین دولتی تبعیت کنند.	پلتفرم‌های مناقصه الکترونیکی تأیید شده استانی.

روسیه	اجرای حراج‌ها به پلتفرم‌های خصوصی معتبر سپرده می‌شود که باید از الگوریتم‌های مصوب دولت پیروی کنند.	Zakupki.gov.ru پرتال رسمی برای انتشار و اعلان‌های قانونی است.	Sberbank-AST, RTS-Tender, ZakazRF.
هند	شرکت‌های خصوصی فناوری وظیفه توسعه و نگهداری بخش‌هایی از GeM را دارند، اما حراج‌ها فقط در همین پرتال رسمی انجام می‌شود.	GeM (بازار الکترونیکی دولت) پرتال کاملاً دولتی برای اعلان‌ها، پیشنهادهای و قراردادهای است.	سامانه GeM (مالکیت دولتی، توسعه با کمک بخش خصوصی).
برزیل	برخی مازول‌ها توسط پیمانکاران خصوصی توسعه و نگهداری می‌شوند؛ برخی نهادهای ایالتی یا محلی از ابزارهای حراج خصوصی استفاده می‌کنند که داده‌ها را به ComprasNet ارسال می‌کنند.	ComprasNet (Compras.gov.br) پرتال مرکزی دولت برای pregão eletrônico و انتشار مناقصات است.	ComprasNet همراه با مازول‌های توسعه یافته توسط شرکت‌های فناوری خصوصی.
آفریقای جنوبی	پروژه‌های آزمایشی حراج معکوس گاهی در پلتفرم‌های استانی یا خصوصی اجرا می‌شوند و داده‌ها به وزارت دارایی گزارش می‌شود.	پرتال eTender و وزارت دارایی ملی مسئول اعلان‌ها و انتشار رسمی است.	پرتال eTender (رسمی)، به همراه سامانه‌های استانی خرید الکترونیکی.

همانطور که در بالا بررسی کردیم در اکثر کشورهای مترقی، بخش خصوصی کم و بیش در فرایند مزایده‌ها و مناقصات دولتی به ایفای نقش می‌پردازند. حال می‌خواهیم کمی از مزیت‌ها و ریسک‌های استفاده از بخش خصوصی در این فرایندهای دولتی بگوییم:

الف) چرا دولت‌ها از پلتفرم‌های خصوصی استفاده می‌کنند

- مقیاس‌پذیری و تخصص: شرکت‌های خصوصی اغلب ابزارهای پیشرفته‌تری برای مزایده (رتبه‌بندی و بررسی آئی، تحلیل عملکرد تأمین‌کنندگان و مقایسه قیمت و روندهای قیمت‌گذاری، داشبوردها) ارائه می‌کنند. همچنین شرکای بخش خصوصی می‌توانند فرایند ثبت‌نام، ورود و آموزش تأمین‌کنندگان را مدیریت کنند تا موانع برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط کاهش یابد و در نتیجه علاوه بر حمایت و تشویق کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، بار اداری دولت را نیز کاهش دهند.
- صرفه‌جویی در هزینه: دولت‌ها اغلب چابکی و بودجه لازم برای ساخت و پشتیبانی از پلتفرم‌های دیجیتال پیشرفته را در داخل ندارند، بنابراین به جای بالا آوردن همه ابزارها از اول، دولت‌ها سامانه‌های آماده و متناسب بخش خصوصی را خریداری می‌کنند.
- نوآوری: ویژگی‌هایی مانند تشخیص تقلب مبتنی بر هوش مصنوعی (کاهش فساد)، تأمین امنیت سایبری پرتال‌ها، تحلیل تأمین‌کنندگان و خودکارسازی فرایندها معمولاً از سوی ارائه‌دهندگان خصوصی عرضه می‌شوند.

ب) چرا دولت‌ها گاهی مشارکت بخش خصوصی را محدود می‌کنند

- حاکمیت و تبعیت حقوقی: انتشار مناقصات و اطلاعیه‌های نهایی اعطای قرارداد تقریباً هرگز از دست دولت خارج نمی‌شود.

- خطر وابستگی: اتکا شدید به پلتفرم‌های خصوصی می‌تواند موجب ایجاد وابستگی یا تضاد منافع شود.
- قابلیت حسابرسی: دولت‌ها باید شفافیت را برای حساب‌رسان، دادگاه‌ها و نهادهای نظارتی تضمین کنند، بنابراین «اسناد رسمی» را همیشه در داخل دولت نگه می‌دارند.

۳. آمار و وضعیت مناقصات و مزایدات در ایران شامل حجم، موضوعات و میزان مشارکت در مناقصات و مزایدات کشور چگونه است؟

۴. گزارشی از آسیب شناسی سامانه ستاد (سامانه تدارکات الکترونیکی دولت) ارائه گردد و در آن مشخص شود که چه مشکلات فنی، اجرایی یا ساختاری در این سامانه وجود دارد؟

۵. مراحل و فرایندهای هوشمندسازی مناقصات و مزایدات دولتی در کشورهای پیشرو را تشریح کنید. از چه ابزارهایی و چگونه در فرایند هوشمندسازی مناقصات و مزایدات استفاده می‌شود؟

دیجیتالی سازی یا خودکارسازی مناقصات و مزایدات عمومی در کشورهای پیشرفته، معمولاً از یک فرآیند ساختار یافته پیروی می‌کند که میان حاکمیت، شفافیت و کارایی تعادل برقرار می‌سازد. به طور خلاصه انتشار و انطباق با قانون همیشه تحت کنترل دولت باقی می‌ماند. اجرا و ابزارهای عملیاتی اغلب توسط بخش خصوصی توسعه یافته یا با همکاری دولت مدیریت می‌شوند. خودکارسازی نیز به صورت لایه‌ای انجام می‌شود: ابتدا اعلان الکترونیکی، سپس

پیشنهاددهی دیجیتال، بعدیکپارچه سازی کل چرخه خرید و در نهایت نظارت مبتنی بر هوش مصنوعی. در ادامه مراحل معمول این فرایند به صورت تفصیلی آمده است:

۱. چارچوب قانونی و مقرراتی

ابتدا قوانین و مقررات خرید عمومی به روزرسانی می شوند تا اسناد الکترونیکی، امضاهای دیجیتال و سامانه های آنلاین دارای اعتبار حقوقی باشند. همچنین قواعد مشخصی تعیین می شود که در چه شرایطی می توان از مزایده ها و مناقصات الکترونیکی استفاده کرد (برای مثال کالاهای استاندارد یا بازارهای رقابتی).

۲. سامانه متمرکز انتشار

یک پرتال دولتی (مانند SAM.gov در آمریکا یا TED در اتحادیه اروپا) به عنوان درگاه رسمی عمل می کند. همه آگهی ها، اسناد مناقصه، پرسش و پاسخ ها و نتایج نهایی باید در این پرتال منتشر شوند تا شفافیت و قطعیت قانونی تضمین گردد.

۳. اعتبارسنجی و تاییدیه پلتفرم ها

دولت ها ممکن است به پلتفرم های خصوصی مزایده الکترونیکی مجوز بدهند و یا پلتفرم ها اختصاصی خود را توسعه دهند. این پلتفرم های تأیید شده باید از قوانین مربوط به صحت داده ها، مسیرهای حسابرسی و امنیت سایبری پیروی کنند.

۴. ثبت نام و ورود تأمین کنندگان

شرکت ها به صورت آنلاین ثبت نام می کنند، داده ها و مشخصات شرکت خود را ارائه می دهند و اعتبارسنجی می شوند (گاهی از طریق مراجع مالیاتی یا ثبت شرکت ها). بسیاری از سامانه ها آموزش و راهنمایی نیز ارائه می دهند، به ویژه برای حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط.

۵. طراحی فرآیند مزایده یا مناقصه

- مسئولان خرید و فروش سازمان‌ها، پارامترهای مزایده یا مناقصه را تنظیم می‌کنند از جمله:
- نوع قرارداد (مزایده، مناقصه، پیشنهاد مهر و موم شده، یا مزایده پویا)
 - قوانین مربوط به صلاحیت تامین کنندگان
 - میزان کاهش قیمت در هر مرحله
 - معیارهای ارزیابی (کمترین قیمت یا بهترین پیشنهاد اقتصادی)

۶. اجرای دیجیتالی مزایده

مناقصه‌گران وارد سامانه شده، پیشنهادات خود را ارائه داده و در مزایده‌های زنده با رتبه‌بندی خود کار و به روز رسانی لحظه‌ای شرکت می‌کنند. سامانه‌ها باید شفافیت را تضمین کنند (مانند ثبت زمان، تأیید هویت و تاریخچه پیشنهادها).

۷. ارزیابی و اعطای قرارداد

الگوریتم‌ها پیشنهادها را رتبه‌بندی اولیه می‌کنند (معمولاً بر اساس قیمت یا فرمول امتیازدهی). سپس کارشناسان انسانی انطباق با الزامات فنی و حقوقی را تأیید می‌کنند. تصمیم نهایی اعطای قرارداد به صورت دیجیتال ثبت و در پرتال رسمی منتشر می‌شود.

۸. عقد قرارداد و یکپارچه‌سازی

پلتفرم‌های مزایده الکترونیکی با سامانه‌های قرارداد الکترونیکی و گاهی با سامانه‌های مالی یا ERP یکپارچه می‌شوند. تمام سوابق و اسناد دیجیتال مسیر کامل حسابرسی را ایجاد می‌کنند (از آگهی تأیید پیشنهاد، اعطا، قرارداد و پرداخت).

۹. پایش و تحلیل داده‌ها

داشبوردها میزان مشارکت، صرفه جویی‌های مالی و عملکرد تأمین‌کنندگان را ردیابی می‌کنند. کشورهای پیشرفته به‌طور فزاینده‌ای از هوش مصنوعی برای شناسایی ناهنجاری‌ها (مانند تبانی یا قیمت‌گذاری غیرعادی) استفاده می‌کنند.

۱۰. بهبود مستمر همکاری‌های دولتی-خصوصی

بسیاری از دولت‌ها برای نگهداری و ارتقای سامانه‌ها از مشارکت با بخش خصوصی استفاده می‌کنند. امکاناتی مانند اپلیکیشن‌های موبایلی، رهگیری مبتنی بر بلاکچین و تحلیل‌های پیش‌بینی‌کننده به‌مرور اضافه می‌شوند.

دفترهای خاکستری

این دفترها برای پاسخ علمی سریع، مختصر و دقیق به مسئله‌ها و نیازهایی تهیه و تولید می‌شود که در حین فعالیت مرکز ملی فضای مجازی و سایر دستگاه‌ها پیش آمده و به بررسی دقیق و در عین حال سریع نیاز دارند.

